

BÜYÜKKIŞLA KASABASI YER ADLARI ÜZERİNE

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

Giriş

Büyükkışla, Beydili Türkmenlerine dayanan Kadim Er ocağından ve Hacıevliyaoğlu ailesinden gelen Hoca Şeyh Ali ve dört aile tarafından Hoca Şeyh Ali Kışlası veya Hacıevliyaoğlu Kışlası olarak yaklaşık 1750 yılında kurulmuştur. Diğer bir adı da Kayalar köyüdür. (Kelecioğlu, 23-26)

366 Büyük bir bölümü Akdeniz bölgesinde yayla ve kışla arasında göçerek hayatını sürdüren Türkmen aşiretleri, daha önceki hayat tarzlarını burada da devam ettirmişler, yazın yaylaya konmuşlar, kışın kışla olarak gördükleri evlerine dönmüşlerdir. Bu sebeple yasadışı yollardan gelip yerleştikleri ilk bölgeye Kaçak, bir müddet kaldıkları ikinci yerleşim yerlerine Eski Kışla, sayıları çoğaldıktan sonra yerleştikleri yere ise Büyükkışla adını vermişlerdir.

Yozgat ili sınırları içinde olan Büyükkışla, 1948 yılına kadar Boğazlıyan'a, 1948'den sonra Çayıralan'a, 1990'da Çandır'ın ilçe olmasının ardından Çandır'a bağlanmıştır.

1953'ten beri belde olan Büyükkışla'nın 1950 sayımına göre nüfusu 1774'tür. Bu nüfusla bağlı olduğu Çayıralan ilçesinin en kalabalık köyüdür. Çayıralan'ın aynı dönemdeki nüfusu 3520, bugün ilçe merkezi olan Çandır'ın o dönemki nüfusu ise 1288'dir. (Üzümeri vd., 1956: 37)

1970'li yıllarda başlayan köyden şehre göç, Büyükkışla'nın da büyük ölçüde boşalmasına sebep olmuştur. Ancak geleneklerine ve köklerine son derece bağlı olan Türkmenlerin bir bölümü, şehre yerleşmelerine rağmen nüfus kayıtlarını Büyükkışla'da tutmaya devam etmişlerdir. Bu sebeple Büyükkışla 1990

sayımında 1.102, 1997 sayımında 1.686, 2000 sayımında 2.901 nüfusa, 2004 seçiminde 1.445 seçmene sahiptir.

Söz konusu ettiğimiz Yozgat ili Çandır ilçesine bağlı Büyükkışla kasabası dışında, Nevşehir ili Hacıbektaş ilçesine bağlı, Çorum ili Ortaköy ilçesine bağlı, Yozgat ili Sorgun ilçesine bağlı, Kırşehir ili Boztepe ilçesine bağlı ve Ankara ili Şereflikoçhisar ilçesine bağlı Büyükkışla köyleri de vardır. Büyükkışla kasabası gibi, muhtemelen bu köyler de Türkmenlerin kışlak olarak kullandığı büyükçe yerleşim merkezleridir.

Büyükkışla'nın konumu 39° 12' kuzey paraleli ile 35° 33' meridyeni arasındadır. Kuzeyinde Çandır ilçesi, güneyinde Felahiye ilçesine bağlı İsabey köyü bulunmaktadır. Yozgat'ın Kayseri'ye en yakın yerleşim merkezidir. Zaten bugün Büyükkışla kütüğüne kayıtlı nüfus ve seçmenin büyük bir bölümü de dahil olmak üzere, Büyükkışlalıların % 90'ı Kayseri il merkezinde yaşamaktadır.

Büyükkışla'da yer ve zaman ilişkisi:

1952 yılına kadar yayla ve kışla arasında gidip gelen bir hayat tarzını sürdüren Büyükkışla Türkmenleri, mart ayının ortalarından itibaren çardak ağlarının yanına döle çıkmışlar ve buralarda çadır kurmuşlardır. Çardaklarda haziran ayına kadar durmuşlar ve hazıranda yaylalara çıkmışlardır. Ekin biçilene kadar yaylada kalıp, yayladan güzlük denilen meralara geçmişler ve ekim ayına kadar buralarda hayatlarını sürdürmüşlerdir. Kar düşüp otlar görünmez olunca, yani kasım sonu, aralık başı gibi kışlaya, yani köye dönmüşlerdir.

Her yıl tekrar edilen bu göçler sebebiyle yılda en az üç veya dört farklı mekanda yaşamak durumunda kalan Büyükkışlalılar, sadece kendi bölgelerinin arazilerini değil, kilometrelerce uzakta bulunan başka köy ve yerleşim merkezlerinin arazilerini de yayla, ağıl, çardak ve arkaç olarak kullanmışlardır.

Büyükkışla Kasabası yer adları:

Büyükkışla kasabasında üç mahalle, yerleşim alanının kuzey ve güneyinde de bağlar ve tarlalar bulunmaktadır. Ancak mart ayından aralık ayına kadar konulup duraklanan yerler çok geniştir.

Büyükkışlalılar kendi arazileri dışında; Elçi, Büyük Toraman, Kozan, Kanlıca, Uzunlu, Felahiye, Horan, Yazı Çepni, Kötü Çepni, Çat, Curali, Karakoç, Kızılcin (Gaziler) gibi yerleşim merkezlerine ait yerleri otlakiye adı verilen bir para ödeyip yayla olarak kullanmışlardır. Böylece çevre köy ve beldelere ait pek çok mevkii ve yayla Büyükkışlalıların yerleşim alanı haline gelmiştir. Bu sebeple başka yerleşim merkezlerinin arazisi içinde olmasına rağmen buralar da Büyükkışla yer adları sözlüğüne dahil edildi.

Abdallar yurdu: *b.siz i.t., y.a.* Abdal adı verilen sosyal grubun bir müddet konakladığı yayla.

Abdal yolu: *b.siz i.t., yol a.* Abdallar Yurdu'na giden yol.

Abdi Beyin yurdu: *b.li i.t., y.a.* Abdi adlı Kozan beyinin yaylası olan bölge, otlakiye bedeli verilmek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Ahmet Beyin yurdu: *b.li i.t., y.a.* Ahmet adlı Kozan beyinin yaylası olan bölge, otlakiye bedeli verilmek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Alıç alanı: *b.siz i.t., y.a.* Alıç yetişen bölge. Elçi köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilmek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Aloğlu: *b.siz i.t., y.a.* Ali oğlu adlı kişinin adından gelen yer adı.

Ara yurt: *s.t., y.a.* Kötü arkaç ile Büyük pınar'ın arasındaki yayla yeri.

Ardıçlı kuyu: *s.t., s.a.* Tahta bölümü ardıç ağacından yapılmış kuyu ve çevresindeki yayla olarak kullanılan bölge. Elçi köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilmek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Arkaç: *is., y.a.* Davarların açıkta toplu olarak yattıkları yer. (DS I, 1963: 308)

Aşağı bağlar: *s.t., y.a.* Kasabanın güneyinde bulunan bağlık bölge.

Aşağı mahalle: *s.t., y.a.* Kasabanın güneyinde bulunan yerleşim yerleri.

Aşığın pınarı: *b.li i.t. s.a.* Aşık adı verilen kişinin yaptığı pınar.

At tepesi: *b.siz i.t., t.a.* Atların yıldı olarak bırakıldığı yüksekçe bir tepe.

Ayrı yol: *s.t. yol a.* Kel dağ'ın doğusunda yer alan bir ara yol.

Bahçe deresi: *b.siz i.t., s.a.* Etrafı bahçe olan küçük bir dere.

Başına yayla: *s.t., y.a.* Yakınında başka yayla yeri bulunmayan bir yayla alanı.

Bel yurt: *s.t., y.a.* Tepelik bir alanın eteklerindeki düz yayla alanı. Büyük Toraman köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilmek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Beşik tepe: *bir. is., t.a.* Uzaktan görünüşü beşiğe benzeyen tepe ve çevresindeki yayla alanı. Felahiye ilçesinin arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilmek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Beşlilerin deresi: *b.li i.t., s.a.* Beşli adı verilen çetenin gömüldüğü dere.

Beş tepeler: *s.t., t.a.* Bir birini izleyen beş tepenin bulunduğu bölge.

Bilal gediği: *b.siz i.t., t.a.* Adını Bilal adlı bir kişiden alan tepe.

Boğazlıyan yolu: *b.siz i.t., yol a.* Boğazlıyan ilçesine gidilen yol.

Boruk güney: *bir. is., y.a.* Boruk, dağlarda yetişen kokulu, süpürge ve yakacak olarak kullanılan çalı veya ottur. (DS II, 1965: 741) Boruk adlı bu otun yetiştiği güneye düşen bölümü genişçe olan bir mevkii.

Bucak: *is., y.a.* Kenarda kalan bir yerleşim yeri.

Bucak deresi: *b.siz i.t., s.a.* Bucak adı verilen mevkiinin ortasından akan dere.

Burun yurt: *s.t., y.a.* Yüksekçe bir yayla yeri. (İzbırak, 1992: 49)

Büyük Araplı: *s.t., y.a.* Kozan beylerinin yaylası olan bölge, otlakiye bedeli verilmek suretiyle kullanılmıştır.

Büyük güney: *s.t., y.a.* Güneş alan geniş yer.

Büyük kışla: *s.t., y.a.* Kışın geçirildiği büyükçe yerleşim alanı.

Büyük öz: *s.t., s.a.* Akarsu.

Büyük pınar: *s.t., s.a.* bk. Çatma Pınar. Geniş bir alana yayılmış suyu bol olan pınar.

Cacıran: *is., y.a.* Cacıran adı verilen otun yetiştiği yer. Elçi köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilmek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Cennetin mezarı: *b.li i.t., y.a.* Cennet adlı bir kadına ait olduğu söylenen bir mezarın çevresinde bulunan bölge.

Cıyrganlı burun: *s.t., y.a.* Cıyrgan adlı ağacın yetiştiği yüksekçe yer.

Çam oluk: *s.t., s.a.* Çevresinde çam ağaçlarının bulunduğu oluk ve çevresindeki yayla. Curalı köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilmek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Çandır yolu: *b.siz i.t., yol a.* Çandır ilçesine giden yol ve yakın çevresi.

Çat: *is., y.a.* Adını arazisi içinde bulunduğu Çat köyünden alan yayla. Otlakiye bedeli verilmek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Çatma pınar: *s.t., s.a.* İki ayrı kaynağı olan büyük pınar.

Çatal arkaç: *s.t. y.a.* bk. Arkaç. Yan yana iki arkaç.

Çatal çeşme: *s.t., s.a.* İki oluğu bulunan çeşme.

Çatal oluk: *s.t., s.a.* İki yerden akan oluk.

Çatal oluğun başı: *b.li i.t., y.a.* Çatal oluk denilen çeşmenin yakınları.

Çerkez Beyin tolu: *b.li i.t., y.a.* Çerkez Bey adlı kişiye ait ahır (DS X, 1978: 3951) ve çevresindeki yayla. Felahiye ilçesinin arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilmek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Çıldirin tepe: *b.li i.t., t.a.* Çıldir adlı kişinin mülkü olan tepe.

Çir çir oluk: *s.t., s.a.* Suyu az akan oluk.

Çöl: *is., y.a.* Kırak toprakların bulunduğu düz ve geniş bölge.

Damlacık: *is., y.a.* Yazı dilinde küçük damla, ağızlarda felç ve inme (DS IV, 1969: 1352) anlamlarına gelen kelime Karakoç köyü arazisinde bir yaylanın adıdır ve otlakiye bedeli verilmek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Dedenin oluşu: *b.li i.t., s.a.* Dede adlı kişinin yaptırdığı oluk.

Dehliç: *is., t.a.* Ad, deh + li + ce > dehlic > dehliç şeklinde gelişmiş olabilir. Dehliç sözü, Siirt'te methiye anlamında kullanılmaktadır. (Kılıçcıoğlu, 2001) Kozan ile Çandır arasında bulunan ve yerleşim yeri olarak kullanılan tep ve çevresi.

Dere yurt: *bir. is., y.a.* Ortasından bir derenin geçtiği yayla alanı. Büyük Toraman köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilmek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Dik yol: *s.t., yol a.* Yokuş yol.

Dik yolun başı: *b.li i.t., y.a.* Dik yolun bittiği bölge.

Dipsiz dere: *s.t., s.a.* Uzunca bir dere ve çevresindeki yayla alanı. Büyük Toraman köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilmek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Eğlim kaya: *s.t., y.a.* Altında barınılacak kadar bir alan bulunan kayalık bölge. (DS V, 1972: 1680)

Elçinin başı: *b.li i.t., y.a.* Elçi köyünün yakını. Elçi köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilmek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Ellez ağılı: *b.siz i.t., y.a.* Ellez (<İlyas) adlı kişinin ağıl olarak kullandığı yer.

Ellezin yurdu: Ellez adlı kişinin obasını kurduğu yer.

Elmalı bağlar: *s.t., y.a.* Elması bol olan bağlık bölge.

Elmalı dere: *s.t., s.a.* Yabani elmaların yetiştiği kuru bir dere.

Esebaan suyu: *b.li i.t., s.a.* Esebaa (<İsabey) adlı köye giden yolun yakınındaki çeşme ve sulak alan.

Esefin yurdu: *b.li i.t., y.a.* Esef adlı kişinin göçtüğü yayla.

Eski kışla: *s.t., y.a.* Bir dönem kışlak olarak kullanılan bölge.

Filik arkacı: *b.siz i.t., y.a.* Yün tiftiği yapılan arkaç.

Gedeleş: *is. y.a.* Adını üzerinde yetişen asma kabağından (DS VI, 1972) alan bölge.

Göl yeri: *b.siz i.t., y.a.* Yağmur ve karın çok yağdığı mevsimlerde göle dönüşen bölge ve çevresi.

Gög kurum: *s.t., y.a.* Arazinin renginden dolayı gök, yani yeşil görünümlü anlamında yayla adı. Kozan beylerinin yayla olarak kullandığı bölge, otlakiye bedeli verilmek suretiyle kullanılmıştır.

Güllü dağ: *s.t., t.a.* Yamaçlarında çiçek yetişen tep.

Gün görmez: *s.f. gr., y.a.* Az güneş alan bölge.

Hacı Efendinin çardağı: *b.li i.t., y.a.* Hacı Efendi adlı kişinin koyun ağılının yanına yaptığı barınak ve çevresindeki yayla alanı. Uzunlu köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilmek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Hacı Evliyaoğlu Kışlası: *b.siz i.t., y.a.* Kurucu aileye nispetle kışlak olarak kullanılan bölgeye verilen adlardan biri.

Hacı Ömerin çardağı: *b.li i.t., y.a.* Hacı Ömer adlı kişinin koyun ağılının yanına yaptığı barınak ve çevresindeki yayla alanı. Felahiye ilçesinin arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilmek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Haydarın dere: *b.li i.t., s.a.* Ortasından bir dere akan ve Haydar adlı kişiye ait olan yayla alanı. Elçi köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilmek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Hendekli: (Ar. handak + T. II) *is., y.a.* Hendeklerin bulunduğu yayla. Kanlıca köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilmek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Hezen deresi: *b.siz i.t., s.a.* Hezen adı verilen büyük ağaçların üzerinde yüzdürülerek taşındığı dere ve çevresindeki yayla. Büyük Toraman köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilmek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Hoca Şeyh Ali Kışlası: *b.siz i.t., y.a.* Kurucu kişiye nispetle kışlak olarak kullanılan bölgeye verilen adlardan biri

Hopanın oluşu: *b.li i.t., s.a.* Hopan lâkaplı kişinin yaptığı oluk.

Hüseyin Beyin çayırı: *b.li i.t., y.a.* Hüseyin Bey adlı kişiye ait çayır alanı. Felahiye ilçesinin arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilmek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

İbiş Ağanın çardağı: *b.li i.t., y.a.* İbiş Ağa adlı kişinin koyun ağılının yanına yaptığı barınak ve çevresindeki yayla alanı. Uzunlu köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilmek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

İncir ağacı: *b.siz i.t., y.a.* Adını önceden var olduğu bilinen bir incir ağacından alan bölge.

Kaçak: *is., y.a.* Yasadışı yollarla ilk gelip yerleşilen bölge.

Kadısiyin: *bir. is., y.a.* Cennetin mezarı olarak adlandırılan bölgenin alt kısımları, Kadı Hüseyin adından gelebilir.

Kaltak kıran: *s.f. gr., y.a.* At üstünde giden biri için kaltak adı verilen eyerin tahta bölümünü kırarak kadar engebelerle dolu arazi.

Kanlı dere: *s.t., s.a.* İçinde cinayet işlenen, yani kan dökülen dere.

Kanlı derenin ağzı: *b.li i.t., y.a.* Kanlı dere'nin başladığı yer.

Karacalının kıyı: *b.li i.t. y.a.* Karaca adlı kişinin ağlının kıyısı.

Kara kütük: *s.t., y.a.* Adını kurumuş bir ağacın kökünden alan bölge.

Karamıklı: *is., y.a.* Karamık adını taşıyan çalılarının bulunduğu bölge. Felahiye ilçesinin arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilerek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Karaşlı yolu: *b.siz i.t., yol a.* Felahiye'ye bağlı Karaşlı (< Kara şeyh) köyüne çıkan yol.

Kara tepe: *s.t., t.a.* Üzerindeki taş ve kayalar sebebiyle kara görünen tepe.

Kara tepenin altı: *b.li i.t., y.a.* Kara tepe'nin etekleri ve çevresi.

Karavelinin ağlı: *b.li i.t., y.a.* Kara Veli adlı kişiye ait ağıl ve çevresi.

Karlı bağ: *s.t., y.a.* Karın çok yağdığı ve geç kalktığı yüksekçe bağlık bölge.

Karşıyaka mahallesi: *b.li i.t., y.a.* Karşı taraf anlamına gelen yerleşim alanı, mahalle.

Karşı yurt: *s.t., y.a.* Çatma pınar'ın karşısında bulunan yayla yeri.

Kartal pınarı: *b.siz i.t., s.a.* Çevresinde kartalların yuva yaptığı ve uçtuğu pınar ve adını bu pınardan alan yayla. Kozan beylerinin yaylası olan bölge, otlakiye bedeli verilerek suretiyle kullanılmıştır.

Katırcı yolu: *b.siz i.t., yol a.* Katırla yük taşıyanların kullandığı yol.

Kavaalanı: (<Kavak alanı) *b.siz i.t., y.a.* Kavak yetiştirilen alan.

Kayalar köyü: *b.siz i.t., y.a.* Tepelik yerlerdeki kayalara nispetle Büyükkışla'ya verilen eski adlardan biri.

Kayalı boğaz: *s.t., y.a.* Etrafı kayalarla çevrili dar bir geçit bölgesi.

Keçi ağlı: *b.siz i.t., y.a.* Keçilerin gecelediği ağıl.

Kefenli yurt: *s.t., y.a.* Keven adlı bitkinin fazla yetiştiği yayla. Elçi köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilerek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Keklik pınarı: *b.siz i.t., s.a.* Kekliklerin su içtiği ve çevresine toplu halde kondukları pınar.

Kel dağ: *s.t., t.a.* Üstünde ağaç ve ot yetişmeyen dağ.

Kel dağın eteği: *b.li i.t., y.a.* Kel dağ'ın bittiği düzlük alan.

Kelecioğlu pınarı: *b.siz i.t., s.a.* Kelecioğlu ailesinden bir kişinin yaptığı pınar. Kelecioğlu: söz. (YTS, 1983: 132)

Kepir alanı: *b.siz i.t., y.a.* Verimsiz ve çorak alan.

Keyiş kuyusu: *b.siz i.t., s.a.* Bir keşişin açtığı su kuyusu ve çevresindeki yayla. Kozan beylerinin yaylası olan bölge, otlakiye bedeli verilerek suretiyle kullanılmıştır.

Kırmızı bayır: *s.t., y.a.* Toprağı kırmızı olan yüksekçe yer.

Kızıl pınar: *s.t., s.a.* Toprağı kırmızı olan pınar ve çevresindeki yayla alanı. Elçi köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilerek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Kızıl tepe: *s.t., t.a.* Toprağı kırmızı olan tepe ve çevresindeki yayla alanı. Uzunlu köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilerek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Kireç ocağı: *b.siz i.t., y.a.* Bir dönem kireç yakılan yer.

Koca tepe: *s.t., t.a.* Çevreye hakim tepe.

Konya yolu: *b.siz i.t., yol a.* Kuruhöyük köyüne giden yol. Bu yoldan Konya'ya gidildiği için bu adla anılmıştır.

Koyun öreni: *b.siz i.t., y.a.* Koyunların gecelediği yıkık ağıl ve çevresi.

Kör pınar: *s.t., s.a.* Suyu makbul olmayan pınar.

Kör pınarın altı: *b.li i.t., y.a.* Kör pınar'ın çevresi.

Kötü Alinin ocak kanattığı yer: *s.t., y.a.* Kötü Ali olarak tanınan kişinin taş ocağı olarak kullandığı bölge.

Kötü arkaç: *s.t., y.a.* Koyunların gecelediği küçük arkaç.

Kötü Çepni: *s.t., y.a.* Adını arazisi içinde bulunduğu Kötü Çepni köyünden alan yayla. Otlakiye bedeli verilerek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Kötü Memedin yurdu: *b.li i.t., y.a.* Kötü Memed olarak anılan kişinin konduğu yayla alanı.

Köyün altı: *b.li i.t., y.a.* Büyükkışla'nın güneyinde yer alan tarlalar.

Kuba: *is., y.a.* Yapışkan, killi toprağından (DS VIII, 1978: 2987) dolayı bu adla anılan yayla. Horan köyünün arazisi içinde bulunmaktadır. Otlakiye bedeli verilerek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Kurban pınarı: *b.siz i.t., s.a.* Yakınında kurban kesilen pınar ve çevresindeki yayla alanı. Büyük Toraman köyünün arazisi içinde bulunmaktadır. Otlakiye bedeli verilerek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Kuyunun gözü: *b.li i.t., s.a.* Develerin kuyudan çıkarılan suyu içtiği bölüm.

Küçük Araplı: *s.t., y.a.* Yayla alanı. Kozan beylerinin yaylası olan bölge, otlakiye bedeli verilerek suretiyle kullanılmıştır.

- Mezarın gözü:** *b.li i.t., y.a.* Mezarlığın giriş bölümündeki düz alan.
- Muculunun kıyı:** *b.li i.t., y.a.* Muculu adlı kişiye ait tepelik bölge.
- Okçunun öreni:** *b.li i.t., y.a.* Okçu lâkabıyla anılan kişiye ait bir konutun yıkıntısı ve çevresi.
- Otlı seki:** *s.t., y.a.* Otu fazla olan yüksekçe bir bölge. Elçi köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilme suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.
- Öksüzün dere:** *b.li i.t., s.a.* Öksüz lâkabıyla anılan bir kişiye ait dere.
- Öküz arkacı:** *b.siz i.t., y.a.* Öküzlerin gecelediği arkaç.
- Öz:** *is., s.a.* Yerleşim bölgesinin ortasından akan küçük akarsu.
- Özün kıyısı:** *b.li i.t., y.a.* Özün geçtiği yerin iki yakası.
- Sandıklı:** *is., y.a.* (< Ar. sandûk + II) Yayla alanı. Kozan beylerinin yaylası olan bölge, otlakiye bedeli verilme suretiyle kullanılmıştır..
- Sarı düz:** *s.t., y.a.* Adını üzerinde yetişen otların renginden alan düz ova.
- Sarp su:** *s.t., s.a.* Yüksek ve kayalık bir yerden akan su ve yayla olarak kullanılan yakın çevresi. Elçi köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilme suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.
- Sazlı dere:** *s.t., s.a.* İçinde saz büyüyen dere.
- Seğmen tepesi:** *b.siz i.t., t.a.* Üzerinde seğmen adlı oyunun oynandığı tepe.
- Senir kent:** *s.t., y.a.* İki dağ arasındaki sırt. (DS X, 1978: 3582)
- Seten:** *is. y.a.* Bulgur ve yarma dövülen dibek taşının bulunduğu yer ve çevresi.
- Sırt yurt:** *s.t., y.a.* Yüksekçe bir yayla alanı. Beşliler olarak tanınan eşkıya çetesinin öldürüldüğü yurt.
- Sidikli dere:** *s.t., s.a.* Ayrı bir tuvalet yapma alışkanlığının oluşmadığı dönemde ihtiyaç giderilen dere.
- Soğulcak:** *i., s.a.* (< soğuk + cak) Suyu soğuk çeşme ve çevresindeki yayla alanı.
- Sultan pınar:** *s.t., s.a.* Suyu soğuk ve büyük pınar.
- Sülemenin ağılı:** *b.li i.t., y.a.* Süleyman adlı kişiye ait küçük baş hayvanların barındığı yer ve çevresi.
- Sürtük:** *i., y.a.* Kelimenin çeşitli anlamları olmakla birlikte yer adı olarak en uygun düşeni, sabahları çeşitli yönlerden esen yel (DS X, 1978: 3723) ile ilgili olanıdır.
- Şallı ağılı:** *b.siz i.t., y.a.* Şallı olarak tanınan kişiye ait ağıl.
- Şehit Nevzat Demircan İlköğretim Okulu:** *b.siz i.t., o.a.* Adını 1999 yılı Temmuz ayında Mardin'e bağlı Nusaybin'de teröristlerce şehit edilen Nevzat Demircan'dan alan ilköğretim okulu.

- Şehit Ramis Şahin Lisesi:** *b.siz i.t., o.a.* Adını 1988 yılı Ağustos ayında Muğla'ya bağlı Köyceğiz'de bir katil zanlısınca şehit edilen Ramis Şahin'den alan lise.
- Şih Bekirin çardağı:** *b.li i.t., y.a.* Şih Bekir adlı kişinin koyun ağılının yanına yaptığı barınak ve çevresindeki yayla alanı. Yazı Çepni köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilme suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.
- Tak tak kaya:** *s.t., yol a.* Üzerinde yüründüğünde tak tak sesi gelen kayalık yol.
- Tandoğan mahallesi:** *b.siz i.t., y.a.* Tan ve doğan isimlerinin birleştirilmesi ile yapılan Tandoğan adını taşıyan mahalle.
- Taş kuyu:** *s.t., s.a.* Etrafı ve ağız taşla çevrilmiş kuyu ve çevresindeki yayla alanı. Büyük Toraman köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilme suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.
- Taşlı yurt:** *s.t., y.a.* Zemini taşlarla kaplı yayla alanı. Elçi köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilme suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.
- Tavşan deresi:** *b.siz i.t., s.a.* Yatağında ve çevresinde tavşanların barındığı dere.
- Tavuk kıran:** *s.f. gr., y.a.* Adını tavukların toplu olarak ölmesinden alan düz bir bölge.
- Tırkaz:** *is., y.a.* Mağara, in. (DS X, 1978: 3921) Bölgede bulunan mağara sebebiyle bu adla anılan yayla. Felahiye ilçesinin arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilme suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.
- Tilki pınarı:** *b.siz i.t., s.a.* Çevresinde tilki barınan pınar ve yayla olarak kullanılan bölge. Uzunlu köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilme suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.
- Top çörtük:** *s.t., y.a.* Çörtük adı verilen yabani armutların (DS III, 1968: 1291-1292) toplu olarak yetiştiği bölge.
- Topraklık:** *is., y.a.* Toprak çıkarılan bölge ve çevresindeki yayla alanı. Felahiye ilçesinin arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilme suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.
- Toraman yolu:** *b.siz i.t., yol a.* Toraman köyüne giden yol.
- Tozlu:** *is., y.a.* Tozlu bir zemine sahip yayla. Felahiye ilçesinin arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilme suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.
- Töngel oluğu:** *b.siz i.t., s.a.* Töngel adı verilen muşmulanın (DS X, 1978: 3982) yetiştiği yerde bulunan oluk.

Üveç buyduran: *s.f. gr., y.a.* Çok soğuk olduğu için üveç denilen 3 yaşındaki koçu bile donduran yayla. Eski adı Kızılcın, yeni adı Gaziler olan köyün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilme suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Yayık pınarı: *b.siz i.t., s.a.* Çevresinde yayık yapılan pınar.

Yedi oluk: *s.t., s.a.* Yedi yerden akan oluk.

Yelli burun: *s.t., y.a.* Sürekli yel esen yüksekçe bir bölge. Elçi köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilme suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Yukarı bağlar: *s.t., y.a.* Kasabanın kuzeyine düşen bağlık bölge.

Yukarı mahalle: *s.t., y.a.* Kasabanın kuzeyine düşen yerleşim alanı.

Yukarı oluk: *s.t., s.a.* Kuyunun gözü adını taşıyan bölgeye yapılan oluk.

Yurt Hamza: *bir. is., y.a.* Hamza Sultan Dağı yakınlarındaki yayla. Büyük Toraman köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilme suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Zafer mahallesi: *b.siz i.t., y.a.* Kasabanın güneyine düşen yerleşim alanına verilen mahalle adı.

Zeynebin Dağı: *b.siz i.t., t.a.* Tepesinde Zeynep adlı bir kızın kendini astığı rivayet edilen tepe.

Sonuç:

Sözlük bölümünde 173 yer adı değerlendirilmiştir. Bu yer adlarının 17'si isim, 5'i birleşik isim, 67'si sıfat tamlaması, 45'i belirtisiz isim tamlaması, 35'i belirtili isim tamlaması, 4'ü sıfat fiil grubu şeklinde yapılmıştır.

Adların 106'sı yer, 43'ü su, 13'ü tepe, 9'u yol, 2'si okul adı olarak kullanılmaktadır. Yer adlarının 43'ü yayla, 35'i mevkii, 10'u konaklama, 9'u yerleşim, 4'ü bağ bahçe, 2'si mera adıdır. Su adlarının 14'ü, tepe adlarının ise 2'si aynı zamanda yayla adı olarak da kullanılmaktadır.

173 yer adının 59'unun yayla adı olması yayla kültürünün ne kadar zengin ve hayati olduğunu göstermekte, 43 su adı ise hayvancı göçer kültüründe suyun önemini ortaya koymaktadır. 10 ayrı konaklama alanı ise sosyal hayattaki dinamizmi göstermektedir. Bağ bahçe ve mera adlarının azlığı yerleşik hayatın geç başlaması ve belli bir müddet devam etmesiyle ilgilidir.

Büyükkişla yer adlarını oluşturan kavramlar konularına ve kullanım sıklıklarına göre şöyle sıralanabilir:

Barınak: ağıl (6), arkaç (5), çardak (4), tol (1).

Bitki: ağaç (1), alıç (1), ardıç (1), bağ (4), bahçe (1), boruk (1), cacıran (1), cıyırğan (1), çam (1), çayır (1), çörtük (1), elma (2), gedeleç (1), gül (1), hezen (1), incir (1), kütük (1), karamık (1), kavak (1), kefen (1), ot (1), saz (1), tönge (1).

Coğrafi terim: alan (3), ağız (1), bayır (1), bel (1), bucak (2), burun (2), boğaz (1), çöl (1), dağ (4), düz (1), etek (1), gedik (1), göz (2), gün (1), hendekli (1), kaya (4), kışla (4), kıyı (3), kent (1), kireç (1), köy (2), kuba (1), mahalle (5), sarp (1), senir (1), sırt (1), taş (1), tepe (9), topraklık (1), tırkaz (1), yayla (1), yel (1), yer (2), yol (10), yurt (9).

Ebat: büyük (3), kötü (4), küçük (1).

Folklor: seğmen (1).

Hastalık: kıran (1).

Hayvan: at (1), filik (1), kartal (1), katır (1), keçi (1), keklik (1), koyun (1), öküz (1), tavuk (1), tilki (1), öveç (1).

İklim: buydurmak (1), karlı (1), soğulcak (1).

İş: seten (1), yayık (1).

Kişi: Abdi Bey (1), Ahmet Bey (1), Aloğlu (1), Aşık (1), Bilal (1), Cennet (1), Çerkez Bey (1), Çildir (1), Dede (1), Ellez (1), Esef (1), Hacı Efendi (1), Hacı Evliyaoğlu (1), Hacı Ömer (1), Hamza (1), Haydar (1), Hoca Şeyh Ali (1), Hopan (1), Hüseyin Bey (1), İbiş Ağa (1), Kadisiyin (1), Karaca (1), Kara Veli (1), Kelecioğlu (1), Kötu Ali (1), Kötu Memet (1), Muculu (1), Nevzat Demircan (1), Okçu (1), Öksüz (1), Ramis Şahin (1), Sultan (1), Sülemen (1), Şallı (1), Şih Bekir (1), Tandoğan (1), Zafer (1), Zeynep (1).

Renk: göğ (1), kara (3), kırmızı (1), kızıl (2), sarı (1),

Sosyal grup: Abdallar (2), Araplı (1), Beşliler (1), kaçak (1), keyiş (1)

Sayı: beş (1), yedi (1).

Su: çeşme (1), dere (1), göl (1), kuyu (4), oluk (11), öz (2), pınar (14), su (2).

Tanımlayıcı: ayrı (1), başına (1), beşik (1), çatma (1), çatal (4), çir çir (1), damlacık (1), dehlîç (1), dik (2), dipsiz (1), eğlim (1), eski (1), kaltak kıran (1), kanlı (2), kel (2), kepir (1), koca (1), kör (1), kurban (1), kurum (1), sandıklı (1), sidikli (1), sürtük (1), şehit (1), taşlı (1), top (1), tozlu (1).

Yer: Boğazlıyan (1), Çandır (1), Çat (1), Elçi (1), Esebaa (1), Karaşih (1), Konya (1), Kötu Çepni (1), Toraman (1).

Yapı: mezar (2), ocak (1), ören (2), seki (1).

Üveç buyduran: *s.f. gr., y.a.* Çok soğuk olduğu için üveç denilen 3 yaşındaki koçu bile donduran yayla. Eski adı Kızılcın, yeni adı Gaziler olan köyün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilmek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Yayık pınarı: *b.siz i.t., s.a.* Çevresinde yayık yapılan pınar.

Yedi oluk: *s.t., s.a.* Yedi yerden akan oluk.

Yelli burun: *s.t., y.a.* Sürekli yel esen yüksekçe bir bölge. Elçi köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilmek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Yukarı bağlar: *s.t., y.a.* Kasabanın kuzeyine düşen bağlık bölge.

Yukarı mahalle: *s.t., y.a.* Kasabanın kuzeyine düşen yerleşim alanı.

Yukarı oluk: *s.t., s.a.* Kuyunun gözü adını taşıyan bölgeye yapılan oluk.

Yurt Hamza: *bir. is., y.a.* Hamza Sultan Dağı yakınlarındaki yayla. Büyük Toraman köyünün arazisi içinde bulunan bu bölge, otlakiye bedeli verilmek suretiyle yayla olarak kullanılmıştır.

Zafer mahalles: *b.siz i.t., y.a.* Kasabanın güneyine düşen yerleşim alanına verilen mahalle adı.

Zeynebin Dağı: *b.siz i.t., t.a.* Tepesinde Zeynep adlı bir kızın kendini astığı rivayet edilen tepe.

Sonuç:

Sözlük bölümünde 173 yer adı değerlendirilmiştir. Bu yer adlarının 17'si isim, 5'i birleşik isim, 67'si sıfat tamlaması, 45'i belirtisiz isim tamlaması, 35'i belirtili isim tamlaması, 4'ü sıfat fiil grubu şeklinde yapılmıştır.

Adların 106'sı yer, 43'ü su, 13'ü tepe, 9'u yol, 2'si okul adı olarak kullanılmaktadır. Yer adlarının 43'ü yayla, 35'i mevkii, 10'u konaklama, 9'u yerleşim, 4'ü bağ bahçe, 2'si mera adıdır. Su adlarının 14'ü, tepe adlarının ise 2'si aynı zamanda yayla adı olarak da kullanılmaktadır.

173 yer adının 59'unun yayla adı olması yayla kültürünün ne kadar zengin ve hayatı olduğunu göstermekte, 43 su adı ise hayvancı göçer kültüründe suyun önemini ortaya koymaktadır. 10 ayrı konaklama alanı ise sosyal hayattaki dinamizmi göstermektedir. Bağ bahçe ve mera adlarının azlığı yerleşik hayatın geç başlaması ve belli bir müddet devam etmesiyle ilgilidir.

Büyükkişla yer adlarını oluşturan kavramlar konularına ve kullanım sıklıklarına göre şöyle sıralanabilir:

Barınak: ağıl (6), arkaç (5), çardak (4), tol (1).

Bitki: ağaç (1), alıç (1), ardıç (1), bağ (4), bahçe (1), boruk (1), cacıran (1), cıyrgan (1), çam (1), çayır (1), çörtük (1), elma (2), gedeleç (1), gül (1), hezen (1), incir (1), kütük (1), karamık (1), kavak (1), kefen (1), ot (1), saz (1), tòngel (1).

Coğrafi terim: alan (3), ağız (1), bayır (1), bel (1), bucak (2), burun (2), boğaz (1), çöl (1), dağ (4), düz (1), etek (1), gedik (1), göz (2), gün (1), hendekli (1), kaya (4), kışla (4), kıyı (3), kent (1), kireç (1), köy (2), kuba (1), mahalle (5), sarp (1), senir (1), sırt (1), taş (1), tepe (9), top-raklık (1), tırkaz (1), yayla (1), yel (1), yer (2), yol (10), yurt (9).

Ebat: büyük (3), kötü (4), küçük (1).

Folklor: seğmen (1).

Hastalık: kıran (1).

Hayvan: at (1), filik (1), kartal (1), katır (1), keçi (1), keklik (1), koyun (1), öküz (1), tavuk (1), tilki (1), öveç (1).

İklim: buydurmak (1), karlı (1), soğulcak (1).

İş: seten (1), yayık (1).

Kişi: Abdi Bey (1), Ahmet Bey (1), Aloğlu (1), Aşık (1), Bilal (1), Cennet (1), Çerkez Bey (1), Çildir (1), Dede (1), Ellez (1), Esef (1), Hacı Efendi (1), Hacı Evliyaoğlu (1), Hacı Ömer (1), Hamza (1), Haydar (1), Hoca Şeyh Ali (1), Hopan (1), Hüseyin Bey (1), İbiş Ağa (1), Kadisiyin (1), Karaca (1), Kara Veli (1), Kelecioğlu (1), Kötü Ali (1), Kötü Memet (1), Muculu (1), Nevzat Demircan (1), Okçu (1), Öksüz (1), Ramis Şahin (1), Sultan (1), Sülemen (1), Şallı (1), Şıh Bekir (1), Tandoğan (1), Zafer (1), Zeynep (1).

Renk: göğ (1), kara (3), kırmızı (1), kızıl (2), sarı (1),

Sosyal grup: Abdallar (2), Araplı (1), Beşliler (1), kaçak (1), keyiş (1)

Sayı: beş (1), yedi (1).

Su: çeşme (1), dere (1), göl (1), kuyu (4), oluk (11), öz (2), pınar (14), su (2).

Tanımlayıcı: ayrı (1), başına (1), beşik (1), çatma (1), çatal (4), çir çir (1), damlacık (1), dehliç (1), dik (2), dipsiz (1), eğlim (1), eski (1), kaltak kıran (1), kanlı (2), kel (2), kepir (1), koca (1), kör (1), kurban (1), kurum (1), sandıklı (1), sidikli (1), sürtük (1), şehit (1), taşlı (1), top (1), tozlu (1).

Yer: Boğazlıyan (1), Çandır (1), Çat (1), Elçi (1), Esebaa (1), Karaşih (1), Konya (1), Kötü Çepni (1), Toraman (1).

Yapı: mezar (2), ocak (1), ören (2), seki (1).

Yön: alt (3), ara (1), aşağı (2), baş (3), güney (2), karşı (2), yaka (1), yukarı (3).

Yansıma: tak tak (1).

Yer adlarını oluşturan kavramlar arasında en yoğun olanları kişi adlarıyla coğrafi terimlerdir. Kişi adlarının sayısı 38, coğrafi terimlerin sayısı 35'tir. 4 barınak adını ve 4 yapı adını da coğrafi terim ve kavramlara katarsak coğrafi unsurların yer adlarındaki ağırlığı artar. Ayrıca kişi adlarının her biri bir kere kullanıldığı halde, coğrafi terimlerin kullanım sıklığı 82'dir. En sık kullanılan terimler tepe, yol ve yurttur. Ancak Coğrafi terimler arasında ağız, bel, boğaz, burun, etek, göz, sırt gibi organ adlarından yapılmış olanların sıkça tekrar edilmesi, 5 farklı sosyal gruba ve 2 iş bağlantılı adlandırmaya yer verilmesi mekanla insanın iç içe olduğunu göstermektedir.

Tanımlayıcı, yani niteleme sıfatı olarak 31 ayrı kavramın kullanılması ayrıntıların ne kadar ön plana çıkarıldığını göstermektedir. Renk, sayı, ebat ve yön gibi 18 diğer tanımlayıcıyı da dahil ettiğimizde nitelik ve niceliklere çok fazla ağırlık verildiğini görürüz.

Büyük ve küçük dışında ebat tanımlaması bulunmaması ve kötü sözünün beğenilmeyen ebat anlamıyla küçük yerine kullanılması ilginçtir.

22 bitki adı ve 11 hayvan adının yer adlarını tanımlamada kullanılması tabiatla iç içe yaşanan göçerliğin bir sonucu olsa gerektir. Ancak deve, koç, eşek gibi hayvanların da sosyal hayatta çok büyük bir yere sahip olmasına rağmen adının anılmaması dikkate değer.

9 yerleşim merkezinin ve 8 ayrı yön adının adlandırmalarda kullanılması dışa açık ve çevreyle ilgili bir sosyal yapıya işaret etmektedir.

Büyükkişla yer adları, Türkmen aşiretlerinin mekanla ilişkilerini ve hayata bakışlarını yansıtan çok zengin bir malzemeye sahiptir. Bugün artık geçmişe ait bir hatıra olan hayvancı göçer kültürünün hatıraları bu yer adlarında gizlidir.

KISALTMALAR:

<i>a.</i>	: ad, adı.
<i>Ar.</i>	: Arapça.
<i>bir. is.</i>	: birleşik isim.
<i>b.li i.t.</i>	: belirtili isim tamlaması.
<i>b.siz i.t.</i>	: belirtisiz isim tamlaması.
<i>is.</i>	: isim.
<i>o.a.</i>	: okul adı.
<i>s.f. gr.</i>	: sıfat fiil grubu.
<i>s.a.</i>	: su adı.
<i>T.</i>	: Türkçe.
<i>t.a.</i>	: tepe adı.
<i>s.t.</i>	: sıfat tamlaması.
<i>y.a.</i>	: yer adı.

KAYNAKÇA:

- BOZYİĞİT, A. Esat, 1995, *Türk Adbilimi Bibliyografyası*, Ayyıldız yay., Ankara.
- DS I-XII, 1963-1978, *Derleme Sözlüğü*, TDK yay., Ankara
- GÜLENSOY, Tuncer, 1995, *Türkçe Yer Adları Kılavuzu*, TDK yay., Ankara
- HALICI, Fehmi, *Büyükkişla diye bir köy*, yayın yeri ve yılı yok.
- İZBIRAK, Reşat, 1992, *Coğrafya Terimleri Sözlüğü*, MEM yay., İstanbul.
- KARAHAN, Ali Rıza, *Özel Arşiv*.
- KELECİOĞLU, Mahmut, *Akkoyunlular ve Köylümüz Büyükkişla*, Ankara, basım yılı yok.
- KILIÇÇIOĞLU, Cumhur, 2001, Siirt'e Özel Günler, *Siirt Mücadele Gazetesi* 11.01.2001, Siirt.
- PİLANCI, Hülya, 1996, *Anadolu'daki Türkçe Yer Adları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Kayseri.
- SAKAOĞLU, Saim, 2001, *Türk Ad Bilimi*, TDK yay., Ankara.
- ÜZÜMERİ, Y. Ekrem, DİNÇER, Selami, KAZANICI, Sadi, 1956, *Türkiye Ansiklopedisi*, C.II, Ankara.
- YTS, 1983, *Yeni Tarama Sözlüğü*, (dzl. Cem DİLÇİN), TDK yay., Ankara.